Päivämäärä Dnro

Ruokaosasto 3.5.2017 941/01.06.02/2017

Maa- ja metsätalousvaliokunta
Eduskunta

Viite Maa- ja metsätalousvaliokunta torstai 04.05.2017 klo 10:00 / VNS 2/2017 vp - Asiantuntijakutsu

Maa- ja metsätalousministeriön vastine

Maa- ja metsätalousministeriö (MMM) kiittää mahdollisuudesta antaa vastine eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan saamiin asiantuntijalausuntoihin. Asiantuntijalausuntoja tuli paljon, 42 kappaletta, mikä osoittaa, että ruokapolitiikka kiinnostaa. Asiantuntijalausuntoja antoivat seuraavat tahot: Juustoportti, Satafood Kehittämisyhdistys ry, Suomen elintarvikeyhdistys SEL ry, Verso Food Oy, ravitsemustieteen professori Mikael Fagerholm (Helsingin yliopisto), Maa- ja kotitalousnaisten keskus ry, Ruokatieto Yhdistys ry, Suomen 4H-liitto, Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämiskeskus, Savon koulutuskuntayhtymä, Elintarviketeollisuusliitto ry, Elintarviketurvallisuusvirasto, Hansel, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Kauppapuutarhaliitto ry, Kuluttajaliitto, Sivistysvaliokunta, Sosiaali- ja terveysvaliokunta, Luonnonvarakeskus, Luomuliitto ry, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry, Ympäristövaliokunta, Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto MTK ry, Päivittäistavarakauppa ry, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC r.f, ruokakulttuurin professori Johanna Mäkelä, Arktisen aromit ry, Esa Wrang/Food fromFinland, Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto, Pro Kala ry, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto SITRA, Suomen Keittiömestarit ry, Suomen kuntaliitto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän kaupunki, Yhteinen pöytä (Vantaan kaupunki ja seurakunta), Kesko Oyj, SOK-yhtymä, Euroopan tilintarkastustuomioistuin, Foodwest Oy, Suomen kalankasvattajaliitto, e2, Innovaatiorahoituskeskus Tekes.

Asiantuntijalausunnot olivat luonteeltaan positiivisia ja useat lausunnonantajat ilmaisivat yhteistyöhalukkuutensa selonteon tavoitteiden saavuttamiseksi. Lausunnoissa arvostettiin sitä, että selonteko on laadittu yhteistyössä kaikkien ruokajärjestelmän toimijoiden kanssa. Joissain lausunnoissa tavoitteisiin pääsemiseksi suunniteltuja toimia pidettiin kannatettavina, mutta esitettiin, että toimenpiteet konkretisoidaan, priorisoidaan, aikataulutetaan ja vastuutetaan. MMM tuo esiin, että selonteon johdannossa on luvattu toimeenpanosuunnitelma. Koska toimeenpanoa siis jo odotetaan, MMM on aloittanut toimeenpanosuunnitelman konkretisoimisen ja valinnut fasilitoijaksi Fountainpark Oy:n. Fountainpark Oy:n verkkoaivoriihellä on tarkoitus saavuttaa laaja osallistujajoukko, mukaan lukien kuluttajat ja viljelijät, jolloin toimeenpanosuunnitelmasta tulisi lausuntojen peräänkuuluttamalla tavalla yhtä kunnianhimoinen kuin itse selonteostakin. Toimeenpanoon on pureuduttu myös siten, että MMM on asettanut selvitysmiehen keräämään ketjun toimijoilta esityksiä ja tekemään niiden pohjalta toimenpide-ehdotuksia ruokaketjun toiminnan kehittämiseksi.

Alla MMM:n kommentit selonteon kappalejaon mukaisesti.

Visio

Lausunnoissa tuotiin esiin, että Suomessa jo nyt tuotetaan maailman parasta ruokaa. Tarkoitus on pitää mielessä, että asioiden eteen pitää tehdä töitä, että tilanne on yhtä hyvä vuonna 2030.

Alkutuotanto

Joissain lausunnoissa tuodaan esiin pettymys siitä, että luomutuotantoa ja lähiruokaa ei kattavasti käsitellä selonteossa. Selonteon johdantoon on kuitenkin kirjattu, että se ei korvaa hallituksen luomu- ja lähiruokaohjelmia, jotka säilyvät itsenäisinä asiakirjoina.

Tietyissä lausunnoissa nostetaan esiin vesiviljelyn ja ammattikalastuksen kehittäminen sekä kalaraaka-aineen jalostaminen entistä arvokkaammiksi elintarvikkeiksi. Osavastaus on Sinisen biotalouden kansallinen kehittämissuunnitelma 2025, joka on laadittu MMM:n johdolla. Laadintaan ovat osallistuneet Luke, SYKE, VTT, ELY-keskukset, ympäristöministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö. Valmistelussa ovat mukana myös sidosryhmät, joiden näkemyksiä on kerätty vuosien 2015 ja 2016 aikana järjestetyissä alueellisissa ja valtakunnallisissa työpajoissa sekä nuorisotyöpajassa. Vesiviljelyn edistämistoimissa on panostettava poikkihallinnolliseen yhteistyöhön ja kansainväliseen vaikuttamiseen, jotta Suomi voi saavuttaa vesipuitedirektiivin mukaiset vesienhoidon ympäristötavoitteet ja samalla kehittää pitkäjänteisesti vesiviljelyä.

Ruuan reitit pellolta pöytään monipuolistuvat

Asiantuntijalausunnossa tuodaan esiin se, että kaupan logistiikka on tehokasta, mutta siltä puuttuu ratkaisu ruuan kotitoimitukseen. Ravintolaruuan osalta markkinapuute on luonut mahdollisuuksia uudelle liiketoiminnalle kuten pizzataksit. Lisäksi hienoa on startup-yritysten syntyminen. Toisaalta lausunnoissa tuodaan esiin huoli maaseudun asukkaiden valinnanmahdollisuuksista ja kyläkauppojen säilymisestä.
MMM on jo aloittanut selonteon toimeenpanon siten, että kyläkauppatukiselvitys on käynnissä.

Tutkimus, neuvonta ja koulutus

Muutamissa lausunnoissa todetaan, että elintarvikealan viennin kehittäminen vaatii lisää markkinointi- ja vientiosaamista ja uudenlaista koulutusta erityisesti AMK-tasolla. MMM onkin jo aloittanut keskustelut opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ELY-keskusten ja ammattikorkeakoulujen kanssa.

Elintarviketutkimus ja riskinarviointi perustuu tiettyjen kuluttajaryhmien kulutustietoihin. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossa muistutettiin lasten ja nuorten ruokavalion ja ravitsemustilan vajavaisista kansallisista tiedoista sekä elintarvikekoostumustietopankki Finelin jatkuvasta päivitystarpeesta. MMM on jatkanut Finelin ajantasaistamistyön rahoitusta, painottuen tänä vuonna erityisesti luonnontuotteisiin.

Yhteistyö elintarviketeollisuuden, kaupan ja viranomaisten (ml. tutkimuslaitokset) välillä edistäisi tietojen vaihtoa ja kartuttaisi tietovarantoja. MMM:n asettaman selvitysmiehen yksi tehtävä on etsiä ratkaisuehdotuksia tietovarantojen avaamiseksi ja yhteistyön lisäämiseksi.

MMM korostaa ruokapolitiikan tutkimusalueita myös päätettäessä valtioneuvoston tutkimus- ja selvityshankerahoituksesta (VN-TEAS).

Ruokakulttuuri ja ruuan arvostus

Yli puolet kaikista lausunnonantajista viittasi jollain tapaa ruokakulttuuriin tai ruuan arvostukseen. Lausunnonantajat pitivät ruokakulttuurin ja ruuan arvostuksen esille tuomista selonteossa erittäin tarpeellisena ja kannattivat esitettyjä toimenpiteitä. Näin ollen vahvoja muutosehdotuksia ei juuri ilmennyt. Useat lausunnonantajat ilmaisivat yhteistyöhalukkuutensa ruokakasvatuksen ja ruokakulttuurin edistämiseen

liittyvissä toimenpiteissä, ja korostivat etenkin toisen ja kolmannen sektorin tärkeää roolia toimenpiteiden toteuttamisessa.

Koulutus ja ruokatietouden lisääminen nousivat esille monesta näkökulmasta, mutta erityisen tärkeänä pidettiin etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa ruokakasvatusta. Moni taho esitti, että ruokakasvatuksen tulisi olla selkeä jatkumo aina esiopetuksesta ylempiin korkeakouluihin asti. Monissa lausunnoissa toivottiin toimenpiteitä, jotka lisäisivät elintarvikealan houkuttelevuutta jo varhaisessa vaiheessa. Lisäksi esitettiin ruokaopetuksen sisällyttämistä laajemmin jo nykyisellään opetettaviin aineisiin. Varsinaisen opetuksen ja koulutuksen lisäksi ruokatiedotus nousi vahvasti esille monissa lausunnoissa. Tietämys ruokaketjusta, sen laadusta ja ominaisuuksista lisää kotimaisen ruuan arvostusta ja sitä kautta menekkiä. Näihin näkemyksiin MMM:n on helppo yhtyä.

Useat lausunnonantajat esittivät, että julkisiin ruokapalveluihin, kuten kouluruokailuihin, tulisi kiinnittää enemmän huomiota niin laadullisesti kuin tiedotuksellisesti. Julkisten ruokapalveluiden hankinnoilla nähtiin olevan suuri merkitys kotimaisen ruuan arvostuksen ja menekin kannalta, mutta samalla koettiin, että arvostusta tulisi nostaa myös ulkoapäin. MMM on tilannut THL:ltä alkukartoituksen, joka toteutetaan elokuussa 2017. Silloin saadaan lähtötilanne ennen kouluhedelmäjakelun aloittamista. Kyselyssä tärkeintä on selvittää hedelmien, marjojen ja kasvisten syöntiä. Myös maidon kulutus sekä oleellisten välipalatuotteiden käyttö sisällytetään mukaan kyselyyn. Tarpeen mukaan kysytään lapsen aterioinnista; aamupalan, koululounaan, välipalojen sekä muiden päivän aterioiden syöminen. Näistä yhdessä hahmottuu lapsen ruokavalion kokonaisuus.

Ruokahävikki ja sen vähentämiseen pyrkivät toimenpiteet nousivat hyvin selkeästi esille lausunnoissa. Ruuan arvostuksen lisäämisellä nähtiin olevan päärooli ruokahävikin vähentämisessä. Lausunnonantajien mukaan etenkin kuluttajien ruokatietoisuutta tulisi lisätä ruokahävikin vähentämiseksi, sillä edelleen merkittävä osa ruokahävikistä syntyy kotitalouksissa. Muutamat lausunnonantajat kokivat myös, että itse tähderuuan arvostusta tulisi nostaa, jotta sitä osattaisiin hyödyntää paremmin. Yleisesti ottaen lausunnoissa toivottiin enemmän julkista puhetta ruokahävikistä ja laajaa yhteistyötä hävikin vähentämiseksi koko ruokaketjun osalta. Huomiota kiinnitettiin myös alennusprosenttien käyttöön kaupoissa.

MMM ja ruoka-ala on jo ryhtynyt toimiin. Vastauksia ruokahävikin vähentämiseksi etsitään MMM:n käynnistämässä valtioneuvoston kanslian selvityshankkeessa *Miten lainsäädännön kehittämisellä saadaan ruokahävikkiä vähennettyä?* Hankkeen loppuraportti sekä policy brief valmistuu 31.12.2017. Ruokahävikin vähentämisessä lainsäädännön kehittäminen on yksi keino, sen lisäksi pitää erityisesti pureutua vapaaehtoisiin toimiin sekä edistää yleistä tietoisuutta ruokahävikin taloudellisista, sosiaalisista ja ekologisista vaikutuksista. MMM:n ja TEM:n rahoittamassa ja Päivittäistavarakauppayhdistyksen ja Motivan toteuttamassa materiaalitehokkuushankkeessa etsittiin syitä kaupan hävikille sekä työkaluja kaupan hävikin hallintaan. Hankkeen jatkona käydään keskustelua materiaalitehokkuuden edistämiseksi ja ruokahävikin vähentämiseksi vapaaehtoisen sopimusmallin avulla.

Määrällisesti (kg) eniten ruokahävikkiä syntyy kotitalouksissa. MMM rahoittaa kansallisen hävikkiviikon toimenpiteitä jo viidettä peräkkäistä vuotta. Hävikkiviikon ennakkoseminaari järjestettiin pikkuparlamentissa (16.3.2017) ja siellä keskusteltiin ruokahävikin puolittamiseen vaadittavista toimenpiteistä. Hävikin vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden lisäksi on olennaista seurata kansallisten hävikkilukujen kehittymistä. Hävikin mittaamiseen kotitalouksissa ja ravintoloissa kehitetään MMM:n rahoituksella työkalua, joka mahdollistaa vertailukelpoisen seurantatiedon keräämisen.

Ruokahävikkiin liittyen lausunnoissa ihmetellään, miksi kaupassa viimeisen tunnin aikana ei riitä, että tuote merkitään -60 % -tarralla, vaan pitää noudattaa kuluttaja-asiamiehen linjausta koskien tavaroiden ja palveluiden hinnan ilmoittamista. Tämä sotii kaupan mielestä hävikin vähentämistä vastaan, koska kaupassa ei välttämättä ehditä tehdä muita vaadittuja hintaa koskevia merkintöjä. Hintamerkintäasetus ja kuluttaja-

asiamies kuuluvat TEM hallinnonalaan, joten MMM on pyytänyt KKV:lta ja TEM:ltä kommenttia aihealueeseen.

Ruoka ja kansanterveys

Ruualla on keskeinen merkitys ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Asiantuntijalausunnoissa painotettiin, lausujan edustamasta tahosta riippuen, kansanterveyden edistämistä terveellisen ravitsemuksen kautta tai kansakunnan hyvinvoinnin edistämistä elintarvikealan työllisyyden ja taloudellisen kasvun kautta. MMM hakee valtioneuvoston tutkimus- ja selvityshankerahoitusta (VN-TEAS) ruokajärjestelmän kokonaisvaltaisen riskinarvioinnin toteuttamiseksi, jotta olemassa olevat resurssit voidaan suunnata mahdollisimman kustannustehokkaasti. Sosiaali- ja terveysvaliokunta painotti lausunnossaan mahdollisuuksia ohjata verotuksen keinoin kansalaisten kulutustottumuksia ja tuotekehitystä ravitsemuksellisesti laadukkaimpiin elintarvikkeisiin. Valtiovarainministeriön ehdottamassa VN-TEAS hankkeessa ”Terveellisen ravitsemuksen edistämisen taloudelliset ja muut ohjauskeinot”, etsitään ratkaisuja hallinnollisten kustannusten ja hyvinvointitappioiden yhteensovittamiseksi.

Ruokaturva ja huoltovarmuus

Maailmantilanteen epävarmuuden lisääntyminen ja huoli ilmastonmuutoksen vaikutuksista ruokaturvaan ja huoltovarmuuteen tuotiin esiin useassa asiantuntijalausunnossa. Osaamisen ja tuotantokoneiston rapistumiseen ei ole varaa huoltovarmuuden näkökulmasta, sillä tuotannon uudelleenkäynnistäminen on pitkä prosessi. MMM voi yhtyä esitettyihin huoliin. Uhkiin varaudutaan laajalla yhteistyöllä, jossa ovat mukana eri hallinnonalat, huoltovarmuusorganisaatio, tutkimussektori, elinkeino ja tuottajat sekä järjestöt. MMM on panostanut maa- ja elintarviketalouden tutkimukseen vuosittain kannattavan ja kilpailukykyisen maa- ja elintarviketuotannon ylläpitämiseksi, mikä on kansallisen huoltovarmuuden perusta. Tätä työtä jatketaan edelleen.

Kilpailukyky

Asiantuntijalausunnoissa kannettiin huolta vientiponnisteluista. Kauppataseen korjaamiseksi elintarvikealan viennin kasvattaminen on ensisijaisen tärkeää. Vientimarkkinoille tulee saada erityisesti korkean lisäarvon tuotteita. Viennin tulee olla mahdollista myös kaikenkokoisille kasvuhaluisille yrityksille. Tällä hallituskaudella vientitoimien edistämiseen on jo satsattu. Evira toteuttaa kärkihankevaroin kolmea isoa kokonaisuutta. 1) Pk-yritysten neuvonta ja vientivalmiuksien lisääminen, jossa autetaan pk-yrityksiä löytämään sopivia vientimaita, ja valmennetaan yrityksiä ja niiden tuotteita vientikelpoisiksi elintarvikelainsäädännön näkökulmasta. Kohdemaakartoituksella on tunnistettu maita, joihin vienti pk-yritysten usein niukat resurssit ja vientiosaaminen huomioonottaen olisi mahdollista. Samassa hankkeessa myös neuvotaan myös kotimarkkinoilla toimivia yrityksiä ja luodaan uudenlaista kumppanuutta eri toimijoiden välille elintarvikelainsäädännön neuvontaan, joka jatkuisi normaalina toimintana hallituskauden päätyttyä. 2) Markkinoillepääsy -hanke, jossa keskitytään auttamaan vientiyrityksiä kohdemaiden lupa- ja hyväksymisprosesseissa koko elintarvikeketjun pituudelta alkutuotannosta (mm. jalostusaines, rehut, sivutuotteet) aina korkean jalostusasteen lopputuotteisiin saakka. Pitkäaikainen työ Kiinan markkinoiden avaamiseksi suomalaiselle sianlihalle on edistynyt vientilupa-asteelle ja viennin odotetaan alkavan kuluvan vuoden aikana. Elintarvikkeiden vientiä mm. Etelä-Afrikkaan, Etelä-Koreaan ja Japaniin on edistetty täyttämällä viennin edellytyksenä olevia laajoja vientiehtokyselyitä sekä vienninedistämismatkoin. Viennin edellytyksenä olevia tietoja on toimitettu myös Indonesiaan, Hongkongiin, Singaporeen ja Filippiineille. Tämän kärkihankkeen alla edistettävät markkinoillepääsyhankkeet ovat raskaita ja aikaa vieviä, joten konkreettisia tuloksia viennin käynnistymisen muodossa joudutaan usein odottamaan. 3) Vientivalvontajärjestelmän kehittäminen ja ylläpito, jonka mukaista valvottua järjestelmä mm Venäjä ja

Kiina edellyttävät vientimaalta. Euraasian talousliiton (Venäjä, Valkovenäjä, Kazakstan, Armenia ja Kirgisia) sekä Kiinan vientivalvontajärjestelmiä kehitettiin ja tehostettiin olemassa olevan viennin turvaamiseksi ja uusien vientimahdollisuuksien avaamiseksi. Evira järjesti mm. vientikoulutusta valvontaviranomaisille ja vientitoimijoille. Vientilaitosten tarkastustoimintaa on kehitetty ’valvojasta valmentajaksi’ periaatteen mukaisesti ja yhdistetty osaksi Oiva-valvontaa.

Hallitus on lisäksi resurssoinut useita muita vientiä edistäviä toimenpiteitä, joista näkyvin on hyvät arvioinnit toiminnastaan saanut FoodFromFinland -vientiohjelma. Vienninedistäminen on kuitenkin pitkäjänteistä, ja vientimarkkinoiden avaaminen uusille tuotteille vaatii useiden vuosien työn. Vientiin resurssointia tulisi jatkaa tämänkin hallituskauden jälkeen. Osana pitkäjänteistä tavoitteiden saavuttamista mm. vientiosaajakoulutusta on alettu jo kehittämään, jotta yrityksillä olisi jatkossa paremmin käytössään ammattitaitoista apua. Asiantuntijalausunnoissa kiinnitettiin huomiota siihen, että lainsäädännön ylittävästä ruuasta olisi syytä kertoa. Ministeriö on samaa mieltä ja on jo ryhtynyt edistämään faktasivuston rakentamista. Tämä pitäisi ministeriön mielestä kytkeä ruuan arvostuskampanjan osaksi selonteon toimeenpanovaiheessa.

Lausunnoissa on korostettu normien purkamisen tärkeyttä, mikä onkin kirjattu jo selontekoon. Toimeenpanovaiheessa jatketaan hallituksen jo aloittamaa normien läpikäyntiä. Tosin elintarviketurvallisuuteen liittyvässä sääntelyssä ei nähdä juuri purkamisen varaa eikä mahdollisuuksia, sillä sääntelystä valtaosa tulee EU:sta. Myös kauppanormit ja kilpailulainsäädäntö perustuvat EU-lainsäädäntöön. MMM:llä on kuitenkin käynnissä elintarvikelain kokonaisuudistus. Loppukeväästä 2017 järjestetään elintarvikelainsäädännön uudistamiseen liittyvä keskustelutilaisuus. Lakiehdotus on tarkoitus lähettää lausuntokierrokselle vuoden 2017 lopulla. Tavoitteena on, että uusi elintarvikelaki tulisi voimana vuoden 2019 aikana.

Asiantuntijalausunnoissa kannetaan huolta ruuan hankintaosaamisesta. Tähän MMM on jo pyrkinyt vastaamaan ostamalla Motivalta ja EkoCentrialta palvelun, jossa jalkautetaan elintarvikkeiden hankintaosaamisen tueksi tehtyä opasta. Jalkautus alkaa toukokuussa 2017.